

მამუკა მჭედლიძე

Mamuka Mchedlidze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტაჲ მეცნიეებათა ფაქულტეტი

Faculty of Humanities

**რუსეთის პოლიტიკა კავკასიაში XX საუკუნის
90-ან წლებში**

**Russian policy in the Caucasus in the 90s of the
XX century**

საკვანძო სიტყვები: *რუსეთის გეოპოლიტიკა, კავკასია, პოსტ-
საბჭოუხი სივსცე, ჲეგიონული უსაფხთხოება, ძადოვანი
დიპლომატია, ჰიბრიდული ომი*

Keywords: *Russian geopolitics, Caucasus, Post-soviet space,
Regional security, Power diplomacy, Hybrid war*

საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად რუსეთმა დაკარგა გავლენა ევრაზიის გეოპოლიტიკურ სივრცეზე, რომელსაც მე-16 საუკუნიდან აკონტროლებდა. კავკასიაში რუსეთმა დაკარგა უმნიშვნელოვანესი სტრატეგიული რეგიონი – ამიერკავკასია, რომელიც თითქმის ორასი წლის მანძილზე იმყოფებოდა მისი მმართველობის ქვეშ. მნიშვნელოვნად შემცირდა რუსეთის გავლენა შავი და კასპიის ზღვების რეგიონებში. რუსეთმა დაკარგა მნიშვნელოვანი ნახშირწყალბადების რესურსები. ასევე დაკარგულ იქნა კონტროლი გლობალურ სტრატეგიულ კომუნიკაციებზე – მსოფლიოში ყველაზე მოკლე სატრანსპორტო დერეფანზე ევროპასა და აზიას შორის. ამიერკავკასიის სახით რუსეთს ხელიდან გამოეცალა ახლო აღმოსავლეთის პროცესებზე გავლენის ერთერთი საყრდენი.

ყოველივე ამან მნიშვნელოვნად შეასუსტა რუსეთის გავლენა ჩრდილოეთ კავკასიაში, რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული ამიერკავკასიასთან კულტურული და ისტორიული კავშირებით. ასევე ჩრდილოეთ კავკასიაში სრული ძალით გამოიკვეთა დამოუკიდებლობისა და რუსეთისგან გამოყოფის ტენდენციები. ამ მოვლენებმა თავი იჩინეს უკვე „პერესტროიკის“ წლებში ხოლო საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რუსეთის შემადგენლობიდან გავლის და ცალკეულ სახელმწიფოებრივ ერთეულებად ჩამოყალიბების ტენდენციის სახე მიიღეს.

ამრიგად, რუსეთის პოლიტიკურ ელიტას კავკასიაში ესაჭიროებოდა სამი ძირითადი ამოცანის გადაჭრა:

- ჩრდილოეთ კავკასიის რუსეთის შემადგენლობაში შენარჩუნება
- გეოპოლიტიკური გავლენის აღდგენა ამიერკავკასიაში
- კავკასიაზე დაყრდნობით გეოპოლიტიკური სურათის ფორმირება ახლო აღმოსავლეთში

ბ. ელცინის რეჟიმის არაპროფესიონალიზმი და ტოტალური კორუფცია პრაქტიკულად გამორიცხავდა დაბალანსებული და გონივრული პოლიტიკის დაგეგმვასა და აღსრულებას. ფაქტობრივად, მისი მმართველობის მთელი პერიოდის განმავლობაში, ელცინის რეჟიმმა ვერ ჩამოაყალიბა კონცეფტუალურად გააზრებული და დროში განერილი საგარეო პოლიტიკის დოქტრინა, რის შედეგადაც მისი ძალისხმევა დაყვანილ იქნა კავკასიაში მიმდინარე პროცესების ფიზიკური ძალით შეკავებამდე. ელცინის რეჟიმს არ ძალუძდა ამ მოვლების შინაარსის გაგება და მათი მსვლელობის გაკონტროლება. შესაბამისად, ელცინის მთავრობამ აირჩია ყველაზე მარტივი და ამავე დროს ყველაზე წარუმატებელი გზა – სამხედრო ძალის გამოყენება. ამის შედეგად რუსეთის პოლიტიკის კრიზისმა ქრონიკული ხასიათი მიიღო და გამოიწვია სამხედრო დაპირისპირება ჩეჩნეთში. ეს კონფლიქტი გადაიზარდა სრულმასშტაბიან ლოკალურ ომში რომელმაც რუსეთი ტერიტორიული დაშლის პერსპექტივის წინაშე დააყენა.

ანალოგიურად მოქმედებდა ელცინის რეჟიმი ამიერკავკასიაშიც. საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მკაფიოდ გამოკვეთილ ევროპულ ორიენტაციას ელცინის მთავრობამ დაუპირისპირა ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამხედრო ძალისხმევა. განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა ამ რესპუბლიკებში შემავალი ცალკეული რეგიონების სეპარატიზმს. ამის შედეგად, მთიან ყარაბაღში, აფხაზეთსა და ცხინვალში პოლიტიკური დაძაბულობა უკიდურესად გამწვავდა და სრულმასშტაბიანი სამხედრო კონფლიქტის სახე მიიღო, რასაც მოჰყვა მნიშვნელოვანი ადამიანური მსხვერპლი და ტერიტორიული დანაკარგები.

ელცინის მთავრობის საგარეო პოლიტიკაზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია თავად რუსეთში მიმდინარე შიდა დესტრუქციულმა პროცესებმა, რომელიც 1990-იანი წლების

მეორე ნახევარში გადავიდა პერმანენტულ და ყოვლის-
მომცველ კრიზისში. ამ მოვლენებმა შეარყიეს რუსეთის სა-
ხელმწიფოებრიობის საფუძვლები. თუმცა, ასეთ არასტაბი-
ლურ პირობებშიც კი, ელცინის რეჟიმის ხისტი საგარეო პო-
ლიტიკა კავკასიის მიმართ არ შეცვლილა და ურთიერთმი-
საღები კომპრომისის მისაღწევად არანაირი ნაბიჯი არ გა-
დადგმულა.

ამ პროცესებში მთავარი როლი შეასრულა ელცინის
როგორც უახლოესი გარემოცვის ასევე ზოგადად რუსეთის
პოლიტიკური ელიტის მენტალიტეტმა, რომელიც აპრიორი
გამორიცხავდა ამიერკავკასიის დამოუკიდებლობის კონ-
ცეფციას და განიხილავდა მას როგორც დროებით დაკარ-
გულ რუსეთის რეგიონს.

ამგვარად, რუსეთის საგარეო პოლიტიკამ კავკასიაში
1990-იან წლებში დაადასტურა იმპერიული სახელმწიფო
ტრადიციის პერმანენტული ბუნება, რომელიც უცვლელი
რჩება სოციალური ფორმაციის, სახელმწიფოებრივი წყო-
ბისა და ისტორიული ეპოქის ცვლილების მიუხედავად.

As a result of the collapse of the Soviet Union, Russia lost
its influence on the geopolitical space of Eurasia, which it had
controlled since the 16th century. In the Caucasus, Russia lost
the most important strategic region – Transcaucasia, which was
under its rule for almost two hundred years. Russia's influence
in the regions of the Black and Caspian Seas has significantly
decreased. Russia has lost significant hydrocarbon resources.
Control of global strategic communications – the world's shor-
test transport corridor between Europe and Asia – was also lost.
In the form of Transcaucasia, Russia has lost one of the pillars
of its influence on the processes of the Middle East.

All this has significantly weakened Russia's influence in the North Caucasus, which is closely connected with Transcaucasia by cultural and historical ties. Also in the North Caucasus the tendencies of independence and separation from Russia were revealed with full force. These events manifested themselves already in the years of "perestroika", and after the collapse of the Soviet Union, they took the form of a tendency to leave Russia and form separate state entities.

Thus, the Russian political elite in the Caucasus needed to solve three main tasks:

- Keeping the North Caucasus as part of Russia
- Restoration of geopolitical influence in Transcaucasia
- Formation of a geopolitical picture in the Middle East based on the Caucasus

The unprofessionalism and total corruption of the Yeltsin regime practically precluded balanced and reasonable policy planning and execution. In fact, during the entire period of his rule, Yeltsin's regime failed to formulate a conceptually understood and time-bound foreign policy doctrine, as a result of which his efforts were reduced to restraining the ongoing processes in the Caucasus by physical force. Yeltsin's regime was unable to understand the content of these events and control their progress. Consequently, Yeltsin's government chose the easiest and at the same time the most unsuccessful way – the use of military force. As a result, the crisis of Russian politics became chronic and led to a military conflict in Chechnya. This conflict turned into a full-scale local war that put Russia on the verge of territorial disintegration.

Yeltsin's regime acted similarly in Transcaucasia. Yeltsin's government countered the clearly defined European orientation of Georgia, Armenia and Azerbaijan with economic, political and military efforts. Special attention was paid to the separatism of

individual regions included in these republics. As a result, political tensions in Nagorno-Karabakh, Abkhazia and Tskhinvali escalated to a full-scale military conflict, resulting in significant human casualties and territorial losses.

The foreign policy of Yeltsin's government was significantly influenced by the internal destructive processes taking place in Russia itself, which in the second half of the 1990s turned into a permanent and comprehensive crisis. These events shook the foundations of Russian statehood. However, even in such unstable conditions, the rigid foreign policy of the Yeltsin regime towards the Caucasus did not change, and no steps were taken to reach a mutually acceptable compromise.

The main role in these processes was played by the mentality of both Yeltsin's closest entourage and the Russian political elite in general, which a priori excluded the concept of Transcaucasian independence and considered it as a temporarily lost Russian region.

Thus, Russia's foreign policy in the Caucasus in the 1990s confirmed the permanent nature of the imperial state tradition, which remains unchanged despite changes in social formation, state structure, and historical era.